

Soạn bài Vào phủ chúa Trịnh - Ngữ văn lớp 11

I. Giới thiệu tác giả, tác phẩm

1. Tác giả

- Lê Hữu Trác (1724 – 1791) tên hiệu là Hải Thượng Lãn Ông, quê cha ở Hưng Yên, quê mẹ ở Hà Tĩnh. Ông là một danh y đồng thời là nhà văn nhà thơ lớn.

2. Tác phẩm

- Tác phẩm thuộc thể loại: Kí sự.

- Được viết bằng chữ Hán miêu tả quang cảnh ở kinh đô, cuộc sống xa hoa trong phủ chúa và quyền uy thế lực của nhà chúa qua những điều mắt thấy tai nghe, nhân dịp Lê Hữu Trác được chúa Trịnh Sâm triệu về kinh đô chữa bệnh cho chúa và thế tử Trịnh Cán. Tác phẩm còn thể hiện thái độ kính trọng danh lợi của tác giả.

- Bố cục đoạn trích:

+ *Phần 1*: Quang cảnh bên ngoài phủ chúa.

+ *Phần 2*: Những điều mắt thấy tai nghe khi vào phủ chúa

+ *Phần 3*: Quang cảnh khi đi sâu vào nội cung và khám bệnh cho thế tử

+ *Phần 4*: Tác giả nhận định và đề ra phương án chữa bệnh

II. HƯỚNG DẪN TRẢ LỜI CÂU HỎI SOẠN BÀI

Câu 1. Quang cảnh trong phủ chúa được miêu tả như thế nào? Cung cách sinh hoạt trong phủ chúa ra sao? Những quan sát, ghi nhận này nói lên cách nhìn, thái độ của Lê Hữu Trác đối với cuộc sống nơi phủ chúa như thế nào?

Trả lời:

*** Về quang cảnh trong phủ chúa:**

- Vào phủ chúa phải qua rất nhiều lần cửa, với "*những dãy hành lang quanh co nối nhau liên tiếp*". Ở mỗi cửa đều có vệ sĩ canh gác, "*ai muốn ra vào phải có thẻ*", trong khuôn viên phủ chúa có điểm "*Hậu mã quân túc trực*" để chúa sai phái đi truyền bá mệnh lệnh ra bên ngoài. Vườn hoa trong phủ chúa "*cây cối um tùm, chim kêu ríu rít, danh hoa đua thắm, gió đưa thoang thoang mùi hương*".

- Bên trong phủ bày biện toàn những đồ sang trọng như: kiệu son, võng điều, đồ nghi trượng son thếp vàng rồi những đồ dùng tiếp khách ăn uống toàn là "*mâm vàng, chén bạc*". Trong nội

Soạn bài Vào phủ chúa Trịnh - Ngữ văn lớp 11

cung thể tử cũng vậy: phòng thấp nền, có sập thếp vàng, ghế rồng sơn son thếp vàng, trên ghế bày nệm gấm, màn che ngang sân, "*xung quanh lấp lánh, hương hoa ngào ngạt*".

Có thể nói, chính những gì đang hiển hiện ra trước mắt người đọc đã tự nói lên tất cả cái quyền uy tối thượng đang nằm trong tay nhà chúa cũng như nếp hưởng thụ cực kì xa xỉ của Trịnh Sâm và gia đình.

* *Cung cách sinh hoạt đầy kiêu cách:*

- Khi tác giả lên cang vào phủ theo lệnh của chúa thì có "*tên đầy tớ chạy đằng trước hét đường*". "*Cang chạy như ngựa lồng*" khiến người trong cang "*bị xóc một mẻ, khổ không nói hết*". Trong phủ chúa, "*người giữ cửa truyền báo rộn ràng, người có việc quan qua lại như mắc cửi*".

- Trong cuộc tiếp kiến vị Đông cung thế tử, tất cả những lời lẽ nhắc đến chúa và thái tử đều phải hết sức cung kính, lễ độ ("*Thánh thượng đang ngự ở đây*", "*chưa thể yết kiến*", "*hầu mạch Đông cung thế tử*", "*hầu trà*" (cho thế tử uống thuốc), "*phòng trà*" (nơi thế tử uống thuốc),...).

- Trong cuộc tiếp kiến ấy, tác giả cũng không được thấy mặt chúa. Tất cả những mệnh lệnh của chúa đều được phán bảo qua quan Chánh đường hoặc người truyền mệnh. Thầy thuốc xem bệnh xong cũng không được phép trao đổi với chúa mà phải viết tờ khai đề quan Chánh đường dâng lên chúa. Nội cung trang nghiêm đến nỗi vị thầy thuốc cũng phải "nín thở" khi đứng chờ ở xa và "khúm núm" khi đến trước sập để xem mạch cho thế tử.

- Thế tử ốm và lúc nào cũng có đến bảy, tám thầy thuốc phục dịch. Lúc nào cũng có "mấy người đứng hầu hai bên". Thế tử tuy mới chỉ được năm, sáu tuổi nhưng khi vào xem mạch lần khi ra, người thầy thuốc đều phải cúi lạy cung kính, lễ phép. Trước khi cho thầy thuốc xem thân hình, một viên quan nội thần phải đến xin phép được cởi áo cho thế tử.

* *Cách nhìn của tác giả:*

– Tác giả không bộc lộ trực tiếp thái độ nhưng qua việc chọn chi tiết để kể và tả, đôi lúc xen vào lời nhận xét khách quan, phần nào thấy được thái độ của ông:

+ Ông nhận xét cảnh xa hoa, lộng lẫy tấp nập ở phủ chúa "*khác hẳn người thường*" đến mức không tưởng tượng nổi, "*khác nào ngư phủ đào nguyên thừa nào*".

+ Được mời ăn cơm: tác giả nhận xét "*toàn của ngon vật lạ*"

=> Tác giả nhận xét nơi phủ chúa cái gì cũng đẹp, cái gì cũng sang nhưng thái độ của tác giả lại tỏ rõ sự dửng dưng, không đồng tính với cuộc sống quá tiện nghi, quá sang trọng, khác thường như vậy. Đó là cuộc sống ăn chơi, hưởng lạc xa xỉ nhưng lại chẳng có tự do sinh khí.

Câu 2. Phân tích những chi tiết trong đoạn trích mà anh (chị) cho là "đắt", có tác dụng làm nổi bật giá trị hiện thực của tác phẩm.

Trả lời:

Soạn bài Vào phủ chúa Trịnh - Ngữ văn lớp 11

- Đoạn trích có nhiều chi tiết nghệ thuật rất "đắt", thể hiện nổi bật nội dung hiện thực của tác phẩm. Sự tinh tế và sắc sảo của tác giả đọng lại trong đoạn trích là ở những chi tiết tuy nhỏ nhưng rất gây ấn tượng. Ví như chi tiết đối lập: thế tử - một đứa bé - ngồi chễm chệ trên sập vàng cho thầy thuốc - một cụ già - quỳ lạy. Để rồi "ngài" cười và ban một lời khen "rất trẻ con": *"Ông này lạy khéo !"*.

- Hoặc ở một chi tiết khác khi tác giả đi vào nơi ở của thế tử để xem mạch: *"Đột nhiên thấy ông ta (quan Chánh đường) mở một chỗ trong màn gấm rồi bước vào. Ở trong tối om, không thấy có cửa ngõ gì cả. Đi qua độ năm, sáu lần trướng gấm như vậy..."*.

- Chi tiết miêu tả nơi *"Thánh thượng đang ngự"* (*"có mấy người cung nhân đang đứng xúm xít. Đèn sáp chiếu sáng làm nổi màu mặt phấn và màu áo đỏ. Xung quanh lấp lánh, hương hoa ngào ngạt"*), rồi chi tiết miêu tả những dụng cụ dùng để ăn uống, những món ăn khi quan Chánh đường mời thầy thuốc dùng bữa sáng,...

=> Lời văn của tác giả rất tự nhiên, không hề có chút cường điệu nào. Cũng chính vì thế mà việc hưởng lạc xa hoa của nhà chúa tự nó phơi bày ra trước mắt người đọc.

Câu 3. Cách chẩn đoán và chữa bệnh của Lê Hữu Trác cùng những diễn biến tâm tư của ông khi kê đơn cho ta hiểu gì về người thầy thuốc này?

Trả lời:

Dõi theo từng bước đi của người thầy thuốc, người đọc có thể nhận thấy thái độ, tâm trạng và những suy nghĩ khá sâu sắc của nhà văn:

- Đứng trước cảnh xa hoa lộng lẫy, tấp nập người hầu kẻ hạ nơi phủ chúa, tác giả nhận xét: *"Bước chân đến đây mới hay cảnh giàu sang của vua chúa khác hẳn người thường"*. Trước cảnh ấy, tác giả đã vịnh một bài thơ tả hết cái sang trọng, vương giả nơi phủ chúa. Trong bài thơ ấy, tác giả đã phải thốt lên: *"Cả trời Nam sang nhất là đây!"*.

+ Khi được mời ăn cơm sáng, tác giả đã khéo léo bày tỏ nhận xét: *"mâm vàng, chén bạc, đồ ăn toàn là của ngon vật lạ, tôi bấy giờ mới biết cái phong vị của nhà đại gia"*.

+ Nói về bệnh trạng của thế tử, tác giả nhận xét: *"Vì thế tử ở trong chốn màn che trướng phủ, ăn quá no, mặc quá ấm nên tạng phủ yếu đi"*.

Tác giả tỏ ra đứng dưng trước những quyền rũ vật chất, đồng thời có những biểu hiện chứng tỏ thái độ không đồng tình với cuộc sống tuy quá no đủ và tiện nghi nhưng lại thiếu khí trời và không khí tự do.

- Tâm trạng và cảm nghĩ của Lê Hữu Trác khi chữa bệnh cho thế tử còn diễn biến phức tạp hơn.

+ Thăm bệnh xong, người thầy thuốc đã hiểu được rõ nguyên nhân căn bệnh của thế tử. Ông đưa ra những luận giải rất hợp lý, có cách chữa trị riêng. Nhưng trong lúc ấy, ông lại lo nếu chữa bệnh hiệu quả ngay sẽ được chúa tin dùng, lúc đó lại bị trói buộc bởi vòng danh lợi.

Soạn bài Vào phủ chúa Trịnh - Ngữ văn lớp 11

+ Thoáng nghĩ đến việc kê một đơn thuốc vô thưởng, vô phạt nhưng rồi ông lại quên ý nghĩ đó ngay. Việc làm ấy trái với y đức, trái với lương tâm ông và thậm chí phụ lòng trung của tổ tiên. Hai suy nghĩ đó giằng co, xung đột với nhau. Cuối cùng ông đã chọn theo lương tâm, phẩm chất của người thầy thuốc. Ông thẳng thắn đưa ra bài thuốc của mình - một bài thuốc trái với ý của nhiều người khiến quan Chánh đường thậm chí có ý dẫn đo.

Từ những chi tiết về việc chữa bệnh của thầy thuốc Lê Hữu Trác, có thể thấy:

- + Tác giả là một thầy thuốc giàu kinh nghiệm, có kiến thức sâu và rộng.
- + Bên cạnh tài năng, ông còn là một người thầy giàu y đức.
- + Trên cả những điều đó là một thái độ coi thường danh lợi, yêu thích nếp sống tự do, thanh đạm ở quê nhà. Quan điểm này tất nhiên cũng gián tiếp cho thấy, tác giả không đồng tình với lối sống xa hoa của những người nắm giữ trọng trách quốc gia.

Câu 4. Theo anh (chị), bút pháp kí sự của tác giả có gì đặc sắc? Phân tích những nét đặc sắc đó.

Trả lời:

Từ những điều đã phân tích trên đây, có thể thấy đặc sắc trong nghệ thuật viết kí sự của nhà văn được bộc lộ ở những điểm sau:

- Sự quan sát tỉ mỉ, tinh tế và sắc sảo; bút pháp tả cảnh sinh động.
- Nội dung ghi chép trung thực.
- Kể diễn biến sự việc khéo léo, lôi cuốn, hấp dẫn, đặc biệt là những chi tiết nhỏ có tính chất tạo nên cái thần của cảnh và việc.
- Giọng điệu châm biếm, phê phán một cách nhẹ nhàng, kín đáo.
- Kết hợp tự sự, miêu tả và biểu cảm tạo sức hút, tăng giá trị hiện thực, gây ấn tượng sâu sắc về cảnh và người nơi phủ chúa.

III. LUYỆN TẬP

So sánh đoạn trích *Vào phủ chúa Trịnh* với một tác phẩm (hoặc đoạn trích) kí khác của văn học trung đại Việt Nam mà anh (chị) đã đọc và nêu nhận xét về nét đặc sắc của đoạn trích này.

Trả lời:

- Điểm chung của đa số các tùy bút là giá trị hiện thực và thái độ của nhà văn trước hiện thực ấy.

Soạn bài Vào phủ chúa Trịnh - Ngữ văn lớp 11

- Tuy nhiên mỗi tùy bút lại có sự khác nhau trong cách bộc lộ thái độ của nhà văn trước hiện thực (trực tiếp hay gián tiếp, rõ ràng hay kín đáo,...); khác nhau trong việc lựa chọn các chi tiết nghệ thuật, cũng như cách thể hiện nghệ thuật.
- Có thể tự làm rõ những điều này khi so sánh Thượng kinh kí sự với Vũ trung tùy bút của Phạm Đình Hổ (một tác phẩm cùng thời) hoặc với Nhật kí Đặng Thuỳ Trâm (một tác phẩm kí thời hiện đại)